

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Максименко Тетяни Олексіївни
на тему «Оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на
альтернативні джерела енергії», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та
управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність обраної теми дослідження

Науково-технічний прогрес, що спостерігався протягом двадцятого століття призвів до суттєвого покращення якості життя людей, вирішення численних проблем людства у сферах безпеки, охорони здоров'я, харчування, транспорту та комунікацій. І, разом з тим, породив нові проблеми, невідомі минулим поколінням. Споглядаючи на досягнення людської цивілізації, кращі уми побачили не лише торжество інтелекту над природою, але й шкоду, боротись з наслідками якої доведеться майбутнім поколінням. Саме мотив уберегти нащадків від помилок нинішніх поколінь ліг у основу концепції сталого розвитку і сприяв її глобальному поширенню. Однією з центральних цілей сталого розвитку, визначених ООН на період до 2030 р. є забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх. Для України ця ціль була конкретизована у вигляді низки завдань, серед яких відмітимо збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі.

Відновлювані джерела енергії, на відміну від традиційних, є практично невичерпними та не мають згубного впливу на навколишнє середовище. Як свідчить досвід економічно-розвинених країн, поширення їх застосування сприяє зміцненню енергетичної безпеки держави, покращенню міжнародного іміджу та екологічної ситуації. Доеднучись до виконання завдань сталого розвитку, кожна держава, організація та особа здійснюють свій внесок у майбутнє людської цивілізації.

Невичерпаність та екологічна чистота відновлюваних джерел енергії обумовлюють доцільність їх більш інтенсивного використання, що дозволить скоротити споживання невідновлюваних ресурсів, знизити екологічне навантаження від функціонування паливно-енергетичного комплексу, а у довгостроковій перспективі – мінімізувати витрати споживачів. На сьогоднішній день спостерігається поступове зростання економічного потенціалу відновлюваних джерел енергії у зв'язку зі здорожчанням традиційних видів палива та невпинним технологічним розвитком. Як свідчать довгострокові прогнози експертів, у майбутньому ця тенденція збережеться.

Не зважаючи на численні позитивні приклади іноземних держав та підприємств, котрі обрали соціально-відповідальний шлях відмови від традиційних джерел енергії, в Україні схожі ініціативи є, швидше рідкістю. Масове використання відновлюваних джерел енергії у діяльності суб'єктів господарювання в Україні потребує заповнення численних прогалин у державній економічній політиці та законодавстві, ускладнюється у зв'язку з відсутністю ефективної стратегії розвитку альтернативної енергетики в Україні, низькою

культурою енергоспоживання та наявністю низки проблем техніко-технологічного та організаційно-економічного характеру. Абстрагуючись від глобальних проблем, слід відзначити складність виконання економічних розрахунків та прогнозів ефективності переходу вітчизняних підприємств на альтернативні джерела енергії у зв'язку з непередбачуваністю середовища діяльності, що породжує коливання інвестиційної спроможності підприємств, а також фінансовими труднощами, джерелом яких стають як системні процеси в економіці, так і кризові явища, як-от поширення пандемії Covid – 19.

Не зважаючи на значну актуальність проблематики переходу підприємств на альтернативні джерела енергії, комплексні дослідження за цим напрямком з урахуванням особливостей політико-правової та інноваційно-інвестиційної ситуації в Україні, особливостей і традицій ведення бізнесу вітчизняними підприємствами практично відсутні.

Дисертаційна робота Максименко Т.О. присвячена важливим аспектам менеджменту підприємств як з точки зору економічної науки, теорії стратегічного та оперативного управління, так і у практичному вимірі у частині забезпечення ефективності діяльності підприємств на засадах енергозбереження і сталого розвитку. Таким чином, тема дисертації є актуальною, а її обрання дисертантом для дослідження вважаємо обґрунтованим.

2. Зв'язок теми із державними та галузевими програмами, пріоритетними напрямами розвитку науки

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи Максименко Т.О. є її зв'язок з темами науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Зокрема, результати досліджень знайшли відображення у 2 наукових темах: «Наукові та прикладні засади управління розвитком галузевих та регіональних суспільних систем» (ДР 0117U003830, 2019 р.), в межах якої авторкою визначені основні складові методики оцінювання економічної ефективності впровадження сонячної електроенергетики на промислових підприємствах, а також проведено оцінку соціальної складової ефективності переходу на альтернативні джерела енергії; «Теоретичні та прикладні засади забезпечення інноваційного розвитку соціально-економічних систем в умовах перманентних кризових явищ» (ДР 0120U103912, 2020 р.), в межах якої авторкою проведено виокремлення поля завдань проведення оцінювання ефективності виробничо-господарської діяльності промислових підприємств при переході на альтернативні джерела та обґрунтовано застосування паритетного підходу підвищення економічної ефективності використання сонячної енергетики промисловими підприємствами.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій

Отримані наукові результати, висновки та рекомендації є обґрунтованими, достовірними, логічними, відзначаються науковою новизною та свідчать про виконання поставлених завдань. Для досягнення поставленої мети дослідження – розроблення теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо оцінювання

ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії, у дисертаційній роботі передбачено виконання комплексу взаємопов'язаних завдань. Їх вирішення уможливило формування логічних, послідовних, добре структурованих та систематизованих основних висновків, що мають теоретико-методичну та прикладну цінність. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та автореферату, який у повній мірі відображає основні результати дослідження, дозволяє зробити висновок, що Максименко Т.О. представила обґрунтовані рішення до визначених завдань і досягнула поставленої мети.

Методологічну основу дисертаційної роботи складають положення економічного, соціального, системно-структурного, процесного, системного, функціонального та синергетичного підходів до прийняття управлінських рішень щодо впровадження суб'єктами господарювання поновлювальних джерел в своїй господарській діяльності. Дослідження базується на використанні принципів логічності, системності, взаємозумовленості, єдності теорії та практики, прогнозування розвитку економічних процесів та явищ на основі комплексу загальнонаукових та спеціальних методів.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які наведені у дисертаційній роботі, підтверджується сукупністю логічно викладених теоретичних доказів та апробованих методик на основі системного та критичного аналізу, синтезу відповідних наукових положень, інформаційних і статистичних джерел, аналітичному узагальненні практичного досвіду.

Якість практичних рекомендацій підтверджено відповідними документами, довідками про використання розроблених авторкою практичних і методичних рекомендацій у практичній діяльності підприємств, а також у навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Інформаційною базою дослідження є наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців та фахівців-практиків щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії; нормативно-правові акти України, Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом; Плани заходів з імплементації Директив Європейського Парламенту та Ради ЄС; стратегії сталого розвитку країни, а також результати власних досліджень автора.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи та результатів апробації розроблених авторкою методик свідчить про те, що представлені до захисту положення, висновки і рекомендації відзначаються науковою новизною і визначають концептуальні засади вирішення науково-практичного завдання розроблення теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії. Найважливішими з них є наступні.

1. Дисертантом удосконалено процес прийняття управлінського рішення щодо переходу підприємства на альтернативні джерела енергії. Його представлено в алгоритмізованому виді з перевіркою кожного з етапів за критерієм «ефективність діяльності». Зміст процесу подано у цілісному вигляді з дотриманням логіки та послідовності етапів переходу: науково-методичний базис; аналіз техніко-економічних показників підприємства; моделювання процесу енергозабезпечення при дотриманні критерію «енергозбереження» з використанням методу аналізу ієрархій та економіко-математичного інструментарію для визначення альтернатив (застосування чи відмови від застосування альтернативних джерел); багатокритеріальна оцінка ефективності проекту переходу на альтернативні джерела енергії (с. 68-71 дисертаційної роботи).

2. У дисертації запропоновано новий науково-методичний підхід до оцінювання прийняття управлінського рішення стосовно переходу підприємства на альтернативні джерела енергії, зміст якого полягає у синтезі часткових показників діяльності підприємства з подальшим використанням в якості експертної інформації про об'єкт дослідження з використанням нейромережевого моделювання. Такий підхід надав змогу авторці уніфікувати процес організації оптимальної системи прийняття управлінського рішення переходу на альтернативні джерела енергії підприємствами (с. 111-117 дисертаційної роботи).

3. Дисертантом удосконалено також науково-методичний апарат аналітичного оцінювання ефективності переходу підприємства на альтернативні джерела енергії, що враховує модифіковані розрахунки чистого дисконтованого доходу, внутрішньої норми доходності, дисконтованого терміну окупності інвестиції та за результатами використання якого очікується вирішення задачі оцінки річного економічного ефекту від їх впровадження на промислових підприємствах (с. 117-130 дисертаційної роботи).

4. У дисертації спостерігається розвиток теоретичного базису управління діяльністю підприємств у частині уточнення дефініцій «ефективність діяльності підприємства» та «енергозбереження». Новизна авторського підходу щодо змісту ефективності діяльності підприємства полягає у пропозиції її визначення як економічної категорії, що визначає таку діяльність підприємства, за якої отримуються загальні і окремі результати (в т.ч. прибуток) за наперед визначеними цілями з максимальним ефектом від оптимального використання кожної одиниці наявних ресурсів (матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових, інформаційних) при об'єктивній мінімізації витрат в процесі такої діяльності. Енергозбереження авторка обґрунтовано пропонує тлумачити як процес забезпечення в господарській діяльності суб'єкта підприємництва чи житті людини зниження питомого кінцевого споживання енергетичних ресурсів, раціонального використання первинних (природних) непоновлюваних енергетичних енергоресурсів з мінімізацією екологічних втрат чи збитків, залучення до господарського обороту поновлюваних джерел енергії за допомогою реалізації визначеної сукупності заходів нормативно-правового, науково-практичного, фінансово-економічного, організаційно-технічного, інформаційно-просвітницького та інноваційно-технологічного характеру (с. 24-32 дисертаційної роботи).

5. Новизною відзначається пропозиція дисертанта щодо визначення еволюційних засад застосування альтернативних джерел енергії в господарській діяльності підприємств на основі їх групування та систематизації, визначення тенденцій розвитку та впливу на досягнення основоположних цілей діяльності підприємства в контексті сталого розвитку (с. 43-63 дисертаційної роботи).

6. Для забезпечення повноти та глибини реалізації всіх складових процесів кожного з осередків механізму підвищення ефективності економічної діяльності підприємства через призму комплексного підходу до вхідної та вихідної інформації дисертантом розвинено змістовне наповнення їх функцій (с. 83-90 дисертаційної роботи).

7. Набула розвитку у дисертації методика оцінювання ефективності потенціалу відновлюваних джерел енергії з врахуванням напрямів використання на виробничі та енергетичні цілі підприємства з дотриманням умов енергозбереження й екологічності на основі інтегральної оцінки складових економічного забезпечення (с. 167-181 дисертаційної роботи).

5. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Цінність дисертаційної роботи для економічної науки полягає у розробці дисертантом комплексу теоретико-методичних положень та рекомендацій, що у сукупності представляють нове вирішення важливого наукового завдання оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії.

Достовірність і практична цінність отриманих Максименко Т.О. результатів щодо оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії підтверджується їх апробацією на чотирьох вітчизняних підприємствах (підприємств промислово-будівельної групи Ковальська (довідка № 18/5 від 18.05.2020 р.), ТОВ «Аудиторська компанія «Міжнародна правова безпека» (довідка № 11/05-2020 від 21.05.2020 р.), ТзОВ «Торговий дім «Лубнигаз» (довідка № 430 від 11.05.2020 р.), ТзОВ «ІФ-Кісмет» (довідка № 52/12-2020 від 12.02.2020 р.)) та у закладі вищої освіти (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (довідка № 25-135-44 від 05.06.2020 р.)), про що свідчать відповідні довідки про впровадження. Принципових зауважень, які б ставили їх під сумнів, немає.

Підтвердженням практичного значення пропонованих рекомендацій також є їх значний потенціал до масштабування та впровадження на підприємствах різного розміру і сфери діяльності.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації, висновків і пропозицій в опублікованих працях здобувача

Основні положення дисертаційної роботи, висновки та пропозиції достатньо повно опубліковані самостійно та у співавторстві у 11 наукових працях. З них у співавторстві виконано 7 праць загальним обсягом 6,22 друк. арк. (особисто автору належить 3,25 друк. арк.), з яких: 1 стаття у виданні, внесеному до міжнародної наукометричної бази даних *Scopus*, 6 статей у наукових фахових виданнях України,

4 з яких індексовані у міжнародних каталогах та наукометричних базах); 4 праці – матеріали наукових конференцій.

Положення дисертації пройшли апробацію у доповідях і виступах дисертантки на всеукраїнській та 2 міжнародних науково-практичних конференціях, круглому столі упродовж 2015–2020 р.р.

Опубліковані наукові праці відображають основні результати дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторці право публічного захисту дисертації.

7. Зауваження до дисертаційної роботи

Оцінюючи в цілому дисертаційну роботу позитивно, зупинимось на окремих незначних недоліках та зауваженнях, які мають дискусійний характер.

1. У роботі достатньо ґрунтовно представлено ґносеологічний аналіз становлення та розвитку альтернативної енергетики у світі та в Україні. Однак поза межами дослідження залишилось оцінювання впливу емоційної детермінанти (очікування) з числа визначених у дисертації мотиваційних підстав запровадження суб'єктом господарювання альтернативного джерела енергії у своїй діяльності (п.1.1 розділу 1 дисертаційної роботи) на ефективність такої діяльності.

2. Безумовно заслуговують уваги результати дослідження авторкою системних чинників, що мають вплив на процес переходу підприємств до використання альтернативних джерел енергії у їх діяльності (п.1.2 розділу 1 дисертаційної роботи). Однак, на нашу думку, авторці слід було б звернути увагу на можливість розробки методики оцінювання впливу ефективності управління діяльністю підприємства при переході на альтернативні джерела енергії на рівень досягнення цілей сталого розвитку.

3. Згідно з загальноприйнятим підходом гудвіл визначається як комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без зростання обсягу активних операцій, за рахунок використання, зокрема, новітніх технологій. Зважаючи на це, вважаємо, що у дисертації можливо було б навести більш детальні пропозиції стосовно оцінки впливу переходу підприємства на альтернативні джерела енергії на вартість бренду та зеленого гудвілу підприємства (розділ 2 дисертаційної роботи).

4. При описі результатів роботи нейронної сітки (п.2.3 розділ 2 дисертаційної роботи) авторка використовує такі параметри оцінки, як «висока економія», «високий показник якості», «низька економія», «низький показник якості». Це, на нашу думку, до певної міри ускладнює їх практичне застосування як недостатньо конкретних. Відтак підсиленню роботи сприяла б розробка більш точної шкали оцінювання.

5. Цілком погоджуючись з авторською методикою оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії зауважимо, що доцільно було б провести розрахунок коефіцієнта узгодженості результатів опитування менеджерів підприємств, окремі виробничі процеси яких переведено на альтернативні джерела енергії (п.3.1 розділу 3 дисертаційної роботи).

6. У пунктах висновків по розділах зустрічаються фрази у формі анотації: «розроблено», «проведено», «агреговано» тощо. Відзначимо, що класичний підхід до викладення висновків по підрозділах передбачає формулювання у кожному висновку відповідної проблеми, наведення запропонованого автором способу її вирішення та характеристику отриманих результатів.

Водночас, зазначені дискусійні положення не знижують загальної значущості та позитивної оцінки дисертаційної роботи Максименко Т.О., що являє собою самостійну та завершену наукову працю і відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України

Дисертаційна робота Максименко Т.О. на тему «Оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії» є самостійним завершеним дослідженням, результати якого відзначаються новизною, є цінними для економічної теорії та практики управління підприємствами та у сукупності представляють нове рішення важливого науково-практичного завдання розроблення теоретико-методичних та практичних рекомендацій оцінювання ефективності діяльності підприємств при переході на альтернативні джерела енергії.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що представлена дисертація відповідає вимогам, викладеним у п. п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами та доповненнями), а її автор – Максименко Тетяна Олексіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

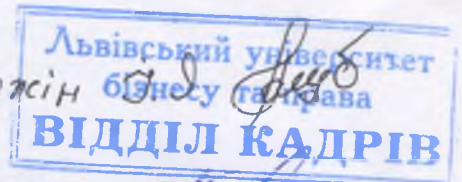
кандидат економічних наук,
завідувач кафедри демографії,
трудових відносин і соціальної політики
ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

Кошовий Б.-П. О.

Начальник відділу кадрів

Толуб-Тораксін

Відгук надійшов у спеціалізовану
всезначущу науку від 20.05.2016 29.03.2016р.
Земий секретар кафедри від 20.05.2016

Підпис	Л.Б. Земельна
Посадка	секретар кафедри
Дата	29.03.2016